

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תזריע תשע"א

מצות סיפור יציאת מצרים - כיצד?

תורה וקדושה, ולא לדברים אסורים.

אנו רוצים שהשכינה תשרה איתנו, אבל "אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" (אסתר ד, ב). ואם אל מלך בשר ודם אי אפשר לבוא בלבוש שק, כל שכן שלא ניתן להביא אל ביתנו את המלך העליון, מלך מלכי המלכים, כשהבית מלא צואה וטינוף. צריך להכניס את הקב"ה אלינו כשהפה שלנו נקי. רק אז השכינה יכולה לשרות בישראל. הרי התורה מהגישה את עניין שמירת הלשון כתנאי להשראת השכינה בישראל, כמו שאומר הכתוב: "פי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך... והיה מחנך קדוש, ולא יראך כן ענות דבר ושב מאתך" (דברים כג, טו). "דברך" - זהו לשון הרע (עי' רמב"ן שם). הרי שבגלל לשון הרע - "ושב מאתך". הקב"ה מסלק את שכינתו מישראל, ח"ו. צריך אפוא לקוות, שהפה שלנו יהיה טהור מכל הבחינות, גם מצד דיבורי לשון הרע.

בפה יכולה להיות לא רק בעיה של לשון הרע, אלא גם בעיה אם מקלל ח"ו את חברו, או אפילו את עצמו. צריך להזהר לא להזמין את מלך מלכי המלכים אליו כשהפה שלו לא נקי לגמרי. זוהי תביעה גדולה על בני אדם, לדבר אל מלך מלכי המלכים רק בפה נקי.

אבל יש עוד מדרגה: חוץ מהפה, גם על המחשבה צריך לשמור, שגם היא תהיה נקיה. אמנם לשמור על מחשבה נקיה הוא דבר יותר קשה מלשמור על פה נקי, אבל בכל זאת צריך להשתדל לשמור גם על המחשבות, שגם הן תהיינה נקיות. בזה עוד יותר מותר האדם מן הבהמה, בכח החשיבה. אמנם בהמה ג"כ יודעת לחשוב קצת, האם ללכת בשביל הימני או ללכת בשביל השמאלי, אבל לומר פשט ברמב"ם - היא לא יודעת. לאדם יש כח החשיבה, לחשוב מחשבות של תורה ויראת שמים, וצריך לראות שלא לקלקל את הכח הזה. שלא יזמין את מלך מלכי המלכים למקום מלא לכלוך וטינוף, אלא לשמור על נקיות המחשבה. זהו דבר חשוב מאד. אז השכינה תלך איתנו, "פי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך... והיה מחנך קדוש, ולא יראך כן ענות דבר ושב מאתך" (דברים כג, טו). זו הזכות הגדולה שלנו, לארח את מלך מלכי המלכים אצלנו. גם להיות אורחים שלו, וגם לארח אותו אצלנו.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח

אנו מתקרבים לליל הסדר. עיקר מצנת ליל הסדר הרי הוא הדיבור, אמירת ההגדה. רשב"י רצה שלא להשתמש בפה לדברים של חולין, וכל שכן שעלינו להזהר שלא לומר את ההגדה בפה מלא לשון הרע ורכילות. שהפה יהיה נקי בשביל לקיים בו את מצנת סיפור יציאת מצרים, שהיא מצוה כל כך חביבה, ושעם ישראל כל כך תלוי בה².

לשמור על נקיות הפה והמחשבה

התורה מדברת בפרשתנו על נגע צרעת שיש באדם, מתי הוא טמא ומתי הוא טהור. למה באה צרעת על האדם? - לא מפורש בפרשה. אבל חז"ל אמרו, "על שבעה דברים נגעים באים" (ערכין טז, א), והדבר הראשון שמנו חז"ל הוא לשון הרע, ומשמע שזהו הדבר העיקרי שבגללו באים נגעים על האדם¹, שאדם מדבר רעות על אחרים.

הרי נצטוו לזכור מה שעשה ה' למרים שדברה על משה רבינו, כדי להשמר בנגע הצרעת (עי' דברים כד, ט ורש"י שם). זהו יסוד גדול בשמירה מנגע הצרעת, לשמור על הלשון, לא לדבר רעות על בני אדם. החפץ חיים כתב ספר שלם מתי כן מותר לדבר לשון הרע, ועל מי מותר לדבר, אבל באופן כללי צריך תמיד להשתדל לדבר טובות על בני אדם, לפחות על הטובים שבהם. הרי מותר האדם מן הבהמה בין השאר בכח הדיבור. "ויהי האדם לנפש חיה" (בראשית ב, ז), אומר אונקלוס - "לרוח ממללא", רוח מדברת, וכפי שמסביר רש"י, "שאף בהמה וחיה נקראו נפש חיה", אך זו של אדם - חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור". אז צריך להזהר מאד בדיבור, שלא לפגום אותו. אם פוגמים אותו, פוגמים ב"מותר האדם מן הבהמה", ואז נעשים גרוועים עוד יותר מבעלי חיים. כי לבעלי חיים אין כח דיבור, וממילא הם לא מדברים דברים רעים. אבל אדם שיש לו כח דיבור, והוא לא מנצל אותו לדברים טובים, אלא להפך - הרי הוא גרוע יותר מן הבהמה.

חז"ל מביאים (ירי' ברכות פ"א ה"ב), שר' שמעון בן יוחי אמר, שאילו היה חי בשעת מתן תורה, היה מבקש שיהיו לאדם שני פיות. למה? - אחד בשביל לדבר דברי תורה, ואחד בשביל צרכי עולם הזה. הרי לא מתאים לדבר במילי דעלמא באותו פה קדוש שמדבר איתו דברי תורה, לכן צריך שני פיות לאדם, אחד לדברים שבקדושה, ואחד לצרכי עולם. אחר כך [אולי בעקבות מה שקרה לו, שהיה מוכרח לברוח מן הרומאים ולהסתתר במערה במשך שנים רבות בגלל לשון הרע שספרו עליו (עי' שבת לג, ב)] חזר בו ואמר, שדווקא טוב יותר שיש לאדם רק פה אחד ולא שנים. מדוע? כי אם עם פה אחד אין העולם יכול להתקיים מרוב לשון הרע שמדברים בו, מה היה אילו היו לאדם שני פיות? הרי את שניהם היה עלול לנצל ללשון הרע! טוב עשה א"כ הבורא, שלא ברא לאדם אלא פה אחד!...

אלא שהיום זה כבר שונה. היום המציאו הרבה "פיות" חדשים לדבר בהם: טלפונים ופלאפונים וכל מיני אמצעי תקשורת, שעל ידם ניתן לדבר גם עם פה אחד לארבע כנפות תבל. יש המון פיות לאדם לדבר בהם. צריך א"כ לשמור מאד את כל הפיות הללו שיהיו נקיים. להשתמש בהם רק לדברי

שכתבו את הפלפולים הללו, ודאי לא כתבו אותם בליל הסדר, שהרי ביום טוב אסור לכתוב. ודאי שכתבו אותם בזמן אחר. וא"כ, בכל ימות השנה - זהו באמת ענין גדול, לפלפל בתורה כמה שיותר. אבל בליל הסדר המצוה היא לא לפלפל, אלא לְסַפֵּר. כל המרבה לְסַפֵּר ביציאת מצרים הרי זה משובח. לספר כמה קשה היה השעבוד במצרים, וכמה קשות היו הגזרות, שמתוך כך מבינים את גודל הגאולה שהיתה. גם על השעבוד הגשמי יש לספר, על הגזירות הנוראות של המצרים, שהשליכו את כל הבנים הנולדים ליאור, ועבודת פרך שהטילו על בני ישראל וכל שאר הגזרות הגשמיות, אבל גם על השעבוד הרוחני צריך לדבר, שישראל הגיעו במצרים לשפל רוחני נורא. היו שקועים במ"ט שערי טומאה, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחזרון בני יעקב לְטַעוֹת העולם ותעיותן" (הלכ' עבודת כוכבים פ"א ה"ג). שחחו כמעט לגמרי את האמונה ביחוד ה', ועמדו על סף טמיעה מוחלטת בטומאת מצרים, עד שכבר לא היה שייך לגאלם. אמנם לא כלם היו במצב הזה, היו גם צדיקים כמו אהרן הכהן ויהושע בן נון ועוד צדיקים, אבל רוב בני ישראל היו שקועים במ"ט שערי טומאה. כשהיה כבר צריך לצאת, חלק גדול מתו בשלשת ימי האפלה, וגם אלה שלא מתו, לא כלם היו צדיקים, אלא היו יותר טובים מאלה שמתו. זהו חלק אחד של סיפור יציאת מצרים, לספר על קושי השעבוד, בלי פלפולים.

עוד נקודה שצריך לעמוד עליה בסיפור יציאת מצרים, היא גודל הגאולה. אנשים שעד לפני זמן קצר היו משועבדים בחומר ובלבנים ושקועים במ"ט שערי טומאה, מגיעים בתוך ארבעים ותשעה יום למדרגה רוחנית כזו, שהם רואים מראות אלוקים, שאפילו גדולי הנביאים לא זכו לראות כמותן. קבלו את הנבואה הגדולה יחד עם משה רבינו. הסבירו, שדבר זה רמוז בפסוק שנאמר במכת בכורות, "וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח, וְלֹא יָתֵן הַמַּשְׁחֵת לְבֵאֵל אֶל בְּתִיכֶם לְנֶגֶף" (שמות יב, כג). שבודרך כלל, כדי לזכות לישועה או למדרגה רוחנית, על האדם לפתוח פתח כלשהו מצדו, להתקרב בכוחות עצמו אל ה', ואז הוא זוכה לסייעתא דשמיא לאין שיעור, כמו שאמרו חז"ל: "אמר הקב"ה לישראל: בְּנֵי, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחֻדָּה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו!"⁴ (שה"ש רבה ה, ב). והנה, במצרים לא פתחו ישראל פתח כזה,⁵ ואף על פי כן גאל אותם הקב"ה ממצרים באתערותא דלעילא, למרות שמצד האתערותא דלתתא לא הגיעו לכלל "פתחו של מחט". זהו "וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח". כלומר, הקב"ה פָּסַח וּפָתַח על הַפֶּתַח הקטן שצריך בדרך כלל האדם לעשות מצדו, והעלה את עם ישראל לדרגות גבוהות בלי שום הכנה מצידם. זהו החלק השני של סיפור יציאת מצרים, לספר על גודל הגאולה.

חלק נוסף שצריך להתמקד בו, הוא גודל הנסים שהיו במצרים. למשל, במכת דם, חוץ מעצם המכה המופלאה, גם מה שאמרו חז"ל, שמצרי ויהודי היו שותים מאותו כלי, ובכל זאת, המצרי היה שותה דם, והיהודי היה שותה מים. וכן מה שהיהודים היו מתעשרים מזה, כי המצרים ניסו לקחת מבני ישראל מים, וכשהמים הגיעו לידי המצרים הם נהפכו לדם. רק

אנו אומרים בהגדה, "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". מה פירוש "הרי זה משובח"? אפשר לפרש בשני אפנים. אפשר לפרש, שהמרבה לספר ביציאת מצרים נעשה עכשיו משובח, בגלל שהרבה לספר ביציאת מצרים. אבל יש שפירשו באופן הפוך. יש שפירשו, שהמרבה לספר ביציאת מצרים מוכיח על עצמו שהיה משובח עוד מקודם לכן, ועל כן הוא הרבה לספר ביציאת מצרים.

מדוע המרבה לספר ביציאת מצרים מוכיח על עצמו שהוא משובח עוד מקודם לכן? שהרי הפסוק אומר: "מִצְרַיִם לְפָסֵף וְכוּר לְזָהָב, וְאִישׁ לְפִי מִתְלָלוֹ" (משלי כז, כא). כלומר, אם רוצים לדעת כמה סיגים יש בכסף, בוחנים אותו בַּמִּצְרָה. ואם רוצים לבחון את הזהב, מתיכים אותו בַּפֶּזֶר, ובודקים כמה הוא נקי. ואולם כיצד בוחנים אדם? - אומר הפסוק, "וְאִישׁ לְפִי מִתְלָלוֹ". "על ידי שהבריות מהללות אותו במעשיו הטובים, נבחן לרבים אם טוב אם רע" (רש"י שם). אם רוח הבריות נוחה הימנו, כנראה שגם רוח המקום נוחה הימנו. ואם אין רוח הבריות נוחה הימנו, כנראה שגם רוח המקום אינה נוחה הימנו (עי' אבות פ"ג מ"י). כך מפרש רש"י, וכך מפרשים גם אחרים. אבל רבינו יונה מפרש להפך. רבינו יונה מפרש, ש"אִישׁ לְפִי מִתְלָלוֹ" פירושו, לפי מה שהיא מהלל את האחרים! "אם הוא מְשַׁבַּח המעשים הטובים והחכמים והצדיקים - תִּדְעַ וְכִתְבָתָּה, כי איש טוב הוא... כי לא ימצא את לבו רק לשבח את הטוב והטובים תמיד בכל דבריו, ולגנות את העבירות וְלִהְבֹּזוֹת בְּעֵלְיָהֶן"³... וְהַמְשַׁבַּח מעשים מגונים, או מְהַלֵּל רשעים - הוא הרשע הגמור והמחלל את עבודת ה' יתברך" ("שערי תשובה" שער ג' אות קמ"ח). למשל, אם אדם רגיל להלל שחקני כדורגל או שחקני קולנוע, זה לא מעיד על גדלות נפש מיוחדת. לעומת זאת, אם אדם רגיל להלל תלמידי חכמים ומעשים טובים, הרי זה מוכיח שהוא איש הגון וישר דרך. הוא מבין, שמה שחשוב בעולם, זה לא להיות שחקן כדורגל, אלא להיות תלמיד חכם גדול וירא שמים. [ובאמת, יש בזה בעיה, שילדים לומדים להחשיב תלמידי חכמים במקום שחקני כדורגל, ואח"כ מחליפים תמונות של רבנים ואומרים ש"חזון איש" אחד שווה שלוש הרב שך, או משהו כזה. איננו יכולים למדוד כך את גדולי ישראל. אבל אעפ"כ, עדיף שילדים יבינו שהאנשים שאותם עלינו להעריך זה החזון איש זצ"ל והרב שך זצ"ל ואנשים דומים, מאשר שחקן פלוני או שחקן אלמוני].

כך גם בענין סיפור יציאת מצרים. אם אדם מהלל את ה' על יציאת מצרים, ומרבה לספר בשבחו של הקב"ה על הניסים שעשה לנו, איך היינו משועבדים תכלית השעבוד ויצאנו מעבדות לחרות ע"י עשר מכות גדולות שהביא הקב"ה על המצרים, זהו סימן שאיש זה שייך לקדושה ולא לשטויות, וא"כ הרי הוא מגלה על עצמו שהוא משובח, שהוא שקוע בעבודת הבורא.

נקודות שיש לעמוד עליהן בסיפור יציאת מצרים

בענין מצות סיפור יציאת מצרים - יש אנשים שיש להם טעות לגבי אופן קיומה של מצוה זו. חושבים שיש ענין לומר פלפולים על ההגדה, וזהו מפני שרואים שגם גדולי ישראל כתבו פלפולים על ההגדה. וזוהי טעות. כי גדולי ישראל

מבשל כמעט כלום, וכלי שלישי - אפילו בקלי הבישול ישנה כבר שאלה עד כמה הוא מבשל.

אם הבן רואה שאביו שמח ומתלהב כשמגיע ראש השנה, שמח כשמגיע יום הכפורים, שמח כשמגיע פסח, שמח בציצית, בתפילין, בתפלה, בתלמוד תורה ובשאר כל המצוות - גם הבן ירצה ללכת בדרך הזו. אבל אם הבן רואה שאביו מקיים מצוות בלי שמחה ובלי חשק, בלי סיפוק ובלי התלהבות - הוא חושב לעצמו: "מה לי ולצרה זו? בשלמא אבא עושה את הדברים האלו, כי כך חינוכו אותו וכך התרגל, וקשה לו להפסיק. אבל אני - למה לי כל זה? אני אהיה חכם יותר, ו לא אעשה את הדברים האלו!" ואם הבן בכל זאת עוד עושה משהו, וממשיך לאחוז קצת במסורת אביו, אבל הנכד ודאי כבר לא יעשה כלום, מפני שאינו מוצא בזה שום תועלת. לכן חשוב מאד, שסיפור יציאת מצרים - וכל מצוה אחרת - יעשו בשמחה ובהתלהבות, כי רק כך נוכל להעביר את התורה הלאה מדור לדור.¹⁰

אבל חוץ מזה יש טעם נוסף, למה חשוב כל כך לקיים מצוות בהתלהבות ושמחה. יהודי שמקיים מצוות בלי שמחה, לא רק שאינו מעביר לבניו את ההרגשה שכדאי לקיים מצוות, אלא גם הוא עצמו אינו מרגיש, כנראה, את התועלת שבעבודת ה'. אם היה מבין שהמצוות שנצטוונו בהן הן הטובה הגדולה ביותר שה' הטיב עמנו, שבכל פעולה קטנה אנו זוכים לחיי נצח בעולם הבא, לא היה שייך במציאות שיעבוד את ה' בלי שמחה! אם נותנים לאדם מיליוני דולרים, הוא לא ישמח? ודאי שישמח! ממילא, אם אדם אינו שמח בקיום המצוות, סימן שחסר לו באמונה. הוא אינו מבין שהמצוות הן חיי עולם שה' נטע בתוכנו, ושהן טובה לנו גם בעולם הזה וגם לעולם הבא, וחסרון באמונה הרי הוא עבירה חמורה.¹¹

לכן, צריך לספר את סיפור יציאת מצרים בשמחה ובהתעוררות, לקחת ללב את הדבקות בה' שזכינו לה ביציאת מצרים. אנו הרי רוצים להיות דבוקים בה', זו אחת מתרי"ג מצוות, "ובו תדבק" (דברים י, כ; ועי' ספר המצוות לרמב"ם, מצות עשה ו). מה זה דבר דבוק? - שהוא לא נפרד. שהוא כל הזמן דבוק. דברים שאינם דבוקים יכולים להיות מונחים זה ליד זה, אפילו לנגוע זה בזה, ובכל זאת אין שום קושי להרחיקם זה מזה, שהרי הם אינם דבוקים. אבל דבוק הוא דבר שלא ניתן להפריד בקלות. אנו רוצים להיות דבוקים בה' באופן שלא ניתן להפרידה! ואחד האמצעים להגיע לזה, הוא ע"י הסיפור ביציאת מצרים, וזכירת כל הניסים והטובות שעשה לנו שם ה'.

תפילין של יד ותפילין של ראש - כנגד מה?

אחת המצוות שנצטוו עליהן כדי לזכור את יציאת מצרים, היא מצנת תפילין: "וְהָיָה לָךְ לְאֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ... כִּי בְיַד תִּזְקֶה הוֹצֵאתָ ה' מִמִּצְרָיִם" (שמות יג, ט). וצריך להבין: למה צייתה התורה להניח תפילין גם על היד וגם על הראש? למה לא תספיק תפלה אחת כדי להזכיר לנו את יציאת מצרים? אולי התשובה לכך היא זו: יציאת מצרים היא יסוד גדול לאמונתנו, הן מבחינת השכל והן מבחינת הרגש. מבחינת השכל - יציאת מצרים היא הוכחה לשלטון ה' בעולם. היא מראה לנו שה' יכול להפוך מים לדם ודם למים, אור לחושך

מים שהמצרים שלמו עליהן בכסף מלא לא נהפכו לדם, ורק אותם יכלו המצרים לשתות. וכך גם פרטי שאר הנסים שהיו במצרים.

יש עוד דבר שצריך לעמוד עליו, והוא - להסביר מה הם ענייני פסח מצה ומרור. כשהבן שואל "מָה הָעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אִתְּכֶם" (דברים ו, כ), צריכים להסביר לו באמת את פרטי ההלכות של מצוות הפסח, ולמה כל העדות והחוקים האלה. ר' אליעזר ור' יהושע ושאר חבריהם שעשו סדר בבני ברק והיו עוסקים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, משמע שעסקו גם בהלכות, ולא רק בסיפור הנסים שהיו. גם לימוד ההלכות של פסח מצה ומרור הוא חלק מסיפור יציאת מצרים. שלא יהיה מצב, ששואלים ילד מה זה פסח, והוא יאמר שפסח זה חופש מבית הספר. צריך להסביר לו שפסח זה שה תמים זכר בן שנה, שנצטוו להקריבו בי"ד בניסן במקדש, ויש בו הרבה מצוות, יותר מכל קרבן אחר. לא לאכלו נא, ולא מבושל, אלא רק צלי אש, וכן הלאה. את טעמי המצוות ג"כ אפשר לומר כאן, שאסור לשבור עצם בפסח בשביל למצוץ את מה שבתוכה, כי צריך לאכל את הפסח כבני מלכים, "ואין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשרבם ככלבים" (ספר החינוך מצוה ט"ז), וכן כל הטעמים של מצנת מצה ושל מצנת מרור. לדעת את כל פרטי הדינים - זוהי מלאכה גדולה. אי אפשר להספיק את הכל בלילה אחד. אבל עד כמה שאפשר להספיק בלי לפגוע בזמנים של אכילת מצה ואפיקומן, גם זה חלק מן המצוה של סיפור יציאת מצרים, לפרט קצת את פרטי המצוות, וכן את טעמיהן.

סיפור יציאת מצרים - בחשק, בשמחה ובהתלהבות

והסיפור - צריך להיות בהתלהבות! בעיקר התלהבות פנימית, אבל גם חיצונית. למה? כי רק דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב (ספר הישר לרבינו תם שער י"ג), "וכל אשר לא יצא כי אם מהפה, יעבור האוזן"⁷ (שם). אם רוצים להשפיע על הבנים, שיקבלו מסיפור יציאת מצרים אמונה בה' ואמונה בתורה, צריכים לספר את סיפור יציאת מצרים ברגש, שאז הדברים פועלים יותר.

התורה הרי אומרת: "כִּי תִשְׁמַר לְךָ וְשָׁמַר נִפְשְׁךָ מָאֵד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפָן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כִּלְיָמִי חַיֶּיךָ, וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בְנֶיךָ, יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב" (דברים ד, ט-ז). כלומר, התורה רוצה שמעמד הר סיני לא יהיה עבורנו מאורע שקרה פעם, לפני אלפי שנים, אלא מאורע שנחיה איתו בכל עת ובכל שעה!⁸ חוץ מזה דרשו חז"ל (ברכות כב, א), שבפסוק זה רמוז ציווי נוסף: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בְנֶיךָ". היינו, שהודעת ומסירת התורה לבנים, צריכה להיות כמו "יום אשר עמדת לפני ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב". כשם שבחורב עמדת באימה ובריאה ברתת ובזיע מן האש הגדולה והקולות והברקים וכל מה שהיה שם, כך תחיה כל הימים, וכך תעביר את התורה הלאה!⁹ למה צריך שמסירת התורה מדור לדור תהיה באימה ובריאה וברתת ובזיע כמו במתן תורה? שאם לא כן, מי שהיה במעמד הר סיני יהיה "חם" כמו כלי ראשון, אבל מי שיקבל ממנו יהיה כבר "כלי שני" שאינו

יציאת מצרים היא קרש קפיצה לכל השנה כלה, להרגיש אהבת ה' ויראת ה', מגודל הדברים שעשה לנו ה' במצרים. יהי רצון שנוכה בע"ה להיות דבוקים בה' בשמחה ובטוב לבב, ובעזרת ה' לבוא להר בית ה' להקריב קרבן פסח במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

וחושך לאור, וא"כ השכל מחייב שכדאי לעבוד את ה', שהרי יש בכחו להטיב לעושי רצונו ולהעניש לעוברי רצונו. ומבחינת הרגש - יציאת מצרים היא סיבה להכיר טובה לה'. היינו שקועים במ"ט שערי טומאה ובעבודות גופנית קשה, וה' רחם עלינו והוציאנו מעבודת גשמית ורוחנית זו לחרות עולם, להיות עובדי ה', להיות העם אשר בחר ה', להיות עם סגולה, לקבל תורה בסיני, לקבל את ארץ ישראל, וא"כ ההרגשה של הכרת הטוב מחייבת אותנו לעבוד את ה', שעשה לאבותינו ולנו את כל הטובות האלו.

יתכן אפוא, שבגלל זה צייתה עלינו התורה להניח תפילין גם על היד וגם על הראש, כדי לרמז לדבר זה, שיציאת מצרים היא יסוד לאמונתנו משתי בחינות אלו, גם מבחינת השכל (וכנגד זה מניחים תפילין על הראש - כנגד המח, מקום משכן השכל), וגם מבחינת הרגש (וכנגד זה מניחים תפילין על היד - כנגד הלב, מקום משכן הרגש). השכל והרגש, שניהם מחייבים אותנו לשעבד את גופנו ונפשנו לעבודת ה', לכן כנגד כל אחד מהם אנו מניחים תפלה מיוחדת - זכר ליציאת מצרים.

1. כעין מה שכתב ההגהות מיימוניות (הלכ' חמץ ומצה פ"ז אות כ') [וכן משמע ברש"י (פסחים לט, א ד"ה ותנא דבי שמואל)] לענין ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח - חזרת, תמכא, חרחבינא, עולשין ומרור (משנה שם) - "דכל המוקדם במשנה, מוקדם באכילה", "ואם אין לו חזרת, יחזור אחר ראשון ראשון, כפי הסדר שהם שנויים" (שו"ע או"ח סי' תע"ג ס"ה). הרי, שכאשר מנו חז"ל פרטים בזה אחר זה, הזכירם כפי סדר קדימותם וחשיבותם לגבי אותו ענין. [וכלל זה הוא גם בתורה - עי' רש"י (במדבר לו, יא) ומהר"ל בגור אריה שם. ועי' תוס' (מגילה ד, א ד"ה חייב) שכתבו, דקריאת המגילה של יום חשובה משל לילה, "כיון שהזכירו הכתוב תחילה". וכן אמרו לגבי שבעת המינים - "כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה" (ברכות מא, ב)].
2. וכידוע, שהסוגיא הראשונה במס' פסחים עוסקת בענין נקיות הדיבור, וכמבואר שם בגמ' (פסחים ג, א), דלכן פותחת המסכת במילים "א ו ר ל ארבעה עשר", ולא "ל י ל ארבעה עשר", כי נקט התנא לישנא מעליא. [ובהקשר לזה הביאו שם עוד מימרות בענין נקיות הדיבור: "לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו", ו"לעולם יספר אדם בלשון נקיה", ע"ש]. ועומק הענין הוא, דפסח הוא לשון פה סח, כמבואר באר"י ז"ל (שער הכונות, דרושי הפסח, דרוש ג' ודרוש ו'), כי עיקר התיקון בגאולת מצרים היה על כח הדיבור (ע"ש), ולכן אוכלים בו לחם עוני, שעונים עליו דברים הרבה (פסחים לו, א), הגדה והלל (רש"י שם), שע"י זה נתקן כח הדיבור. ולכן פותחת מס' פסחים - העוסקת בדיני הפסח - בענין נקיות הדיבור (ועי' פרי צדיק, קדושת השבת, מאמר ד' ד"ה וכל עמל).
3. כלומר, את בעלי העבירות.
4. ואמרו בשם הבעל שם טוב זצ"ל, שעל הפתח הקטן שעושה האדם מצדו, להיות מְפּוֹלָשׁ מֵעֵבֶר לעבר עד חלל הלב, כלומר: פתח גמור, מתחילה ועד סוף, ולא רק תחילתו של פתח, שבזה עדין לא זוכים לסיעתא דשמיא רבה כל כך (פרי צדיק פרשת תצוה אות ז' ופרשת ואתחנן אות ה'). וכוונת הדברים היא, שאמנם די בכך שהאדם מצדו יעשה דבר קטן בלבד, אבל את אותו דבר קטן יש לעשות בשלמות, עם כל הלב, ולא כמצות אנשים מלומדה.
5. כפי שאמרו חז"ל: "או הַנְּסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לּוֹ גֹי מִקְרָב גֹּי... כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לְכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ" (דברים ד, לד). מה פירוש "גוי מקרב גוי"? - "אלו ערלים, ואלו ערלים; אלו מגדלי בלורית, ואלו מגדלי בלורית; אלו לובשי כלאים, ואלו לובשי כלאים. אם כן לא היתה נותנת מדת הדין לישראל שיגאלו ממצרים לעולם" (ויק"ר כג, ב).
6. שהרי הדבר היחיד המוזכר בהגדה ממה שדיברו שם באותו לילה, הוא הנידון ההלכותי, האם מזכירין יציאת מצרים בלילות של שאר ימות השנה, או לא.
7. ובלשונו: נכנס באוון זו, ויוצא מן האוון השניה...
8. ולדעת הרמב"ן, זוהי מצוה גמורה הנמנית במנין המצוות, "שלא נשכח מעמד הר סיני, ולא נסיר אותו מדעתנו, אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים" (מצנת ל"ת ב' מן המצוות שהוסיף הרמב"ן על ספר המצוות לרמב"ם, וכן כתב בפירושו לתורה - דברים ד, ט).
9. וכתב בעל הטורים בפירושו לתורה (שמות כ, טו), דלכן נהגו להתנועע בשעת הלימוד, [כמבואר בזה"ק (ח"ג ריח, ב), דכד לעאן ישראל באורייתא, מתנענען הכא והכא, ולא יכלין למיקם בקיומיהון], לפי שהתורה ניתנה באימה וביראה וברתתו בזיע, כפי שנאמר במתן תורה: "וַיִּבְרָא הָעָם יְיָ וַיַּעַזְבוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם (שמות שם), ופירש רש"י שם: "אין נוצ' אלא זיע".
10. ואמר בזה הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל (הרב מפוניבז'), למה דוקא בברכת "והערב נא" אנו מבקשים 'ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה"? משום שאם תתקיים בקשת "והערב נא", ודברי התורה יהיו ערבים בפנינו, אזי גם צאצאינו ימשיכו בדרך זו וילמדו תורה לשמה. אבל אם דברי התורה לא יהיו ערבים בפנינו ח"ו, ולא נשמח בהם, אז גם אצל הבנים יהיה כך, ואף גרוע מזה (קונטרס בעניני חנוכה להג"ר חנוך העניך קרלנשטיין זצ"ל, עמ' מ"ח).
11. ואולי מפני זה כתב רבינו יונה, "כי השמחה במצוות - מעיקר י העבודה" (פירוש רבינו יונה לספר משלי ד, כא).